

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ

ОНІМНИЙ ПРОСТІР ПРОЗОВИХ ТВОРІВ ЛЮБКА ДЕРЕША

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка II курсу 201 М
Спеціальності 035.01 Філологія
(Українська мова та література)
Освітньо-професійної програми
«Філологія (Українська мова та
література)» другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Турчина Дарина Василівна

Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент Окуневич Т. Г.

Рецензент: кандидат філологічних наук,
доцент Горбонос О. В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Ономастикон у системі художнього тексту	6
1.1. Власна назва як об'єкт літературної ономастики.....	6
1.2. Проблеми теорії власної назви у лінгвістиці.....	10
1.3. Функційні особливості власних назв.....	13
1.4. Ім'я як об'єкт художньої номінації.....	17
РОЗДІЛ 2. Семантико-функційні особливості онімної лексики в романах Любка Дереша	24
2.1. Принципи номінації літературних творів	24
2.2. Структурно-функціональні особливості антропонімів у романах Любка Дереша	26
2.3. Прізвиська як форма іменування персонажів.....	30
2.4. Особливості функціонування топонімів у художньому тексті....	32
2.5. Стилістичне навантаження власних назв в романах Любка Дереша.....	35
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42

ВСТУП

Сукупність усіх власних назв, уживаних у мові, розглядається як ономастичний (онімний) простір, який являє собою відкриту систему, що постійно оновлюється. Онімний простір художнього тексту становить структурну єдність, що складається з ієрархічно підпорядкованих одиниць і залежить від функційного спрямування, жанру художнього твору, авторського задуму, ідіостилю письменника тощо.

Оними в художньому творі, на думку багатьох дослідників (Л. Белей, Н. Ботвина, Л. Буштян, Е. Іванова, Ю. Карпенко, Л. Колоколова, Є. Отін та ін.), виконують важливу конотативну функцію. Проте онімні студії в українському мовознавстві до середини ХХ ст. були нечисленими, часто обмежувалися вивченням етимологічних і словотвірних характеристик.

Сьогодні науковці досліджують оними, спираючись на широкий різножанровий художній матеріал (Л. Белей, Т. Ковалевська), матеріал творів одного автора чи творів одного жанру різних авторів (В. Галич, В. Денисюк, Н. Колесник, Л. Кричун та ін.). Різноаспектний аналіз онімної лексики пов'язаний із дослідженнями стилістичних функцій онімів у художньому тексті (Н. Васильєва, Ю. Карпенко, Д. Лампінг, В. Никонов, Л. Белей, Н. Фролов), значення ономастики в художньому тексті, співвідношення поетичного та реального ономастикону (С. Зінін, В. Михайлов, А. Мойсієнко, Г. Силаєва, О. Фонякова), із розкриттям поетики власних імен (Л. Андрєєва, В. Калінкін, Е. Магазаник, В. Кухаренко, А. Фомін, Л. Щетинін, Г. Ковальов), процесів номінації (М. Голомідова, О. Суперанська, Н. Фролов та ін.), що доводить активний розвиток літературної ономастики як окремої мовознавчої дисципліни.

Ураховуючи глибину наукових розвідок, нами не виявлено комплексних досліджень семантичних і функційних особливостей онімної системи прозових творів Любка Дереша, окрім кількох праць,

що не стосуються досліджуваної проблеми: стаття А. Дурманенко, присвячена особливостям відтворення реалій роману Любка Дереша «Культ» засобами французької мови, та стаття М. Данилюк, у якій порушено проблему пам'яті в романі Л. Дереша «Намір».

Актуальність теми кваліфікаційної роботи «Онімний простір прозових творів Любка Дереша» зумовлена спрямуванням сучасних лінгвістичних студій до систематизації власних назв у художньому тексті, що дає можливість ґрунтовніше висвітлити природу, функції і структуру цих одиниць в аналізованих текстах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано в межах комплексної наукової теми кафедри української філології та журналістики «Закономірності розвитку української мови і практика мовної діяльності» (номер державної реєстрації 0117U001731).

Метою роботи є комплексне дослідження семантичних, функційних і структурних особливостей онімного простору романів Любка Дереша.

Реалізація поставленої мети зумовила розв'язання таких **завдань**:

- дослідити й зафіксувати власні назви різних тематичних груп;
- розкрити семантику досліджуваних одиниць;
- виявити особливості структури онімного простору досліджуваних прозових творів;
- описати функційні особливості онімів у структурі тексту;
- виявити закономірності використання онімної лексики в аналізованих романах.

Матеріалом дослідження слугували тексти прозових творів Любка Дереша «Культ», «Архе», «Намір».

Об'єкт дослідження – онімна лексика прозових творів Любка Дереша.

Предмет дослідження – семантико-функційні особливості онімної лексики як компоненти художньо-образної системи художнього твору.

Методи дослідження. Основним методом обрано *описовий*, що

дало змогу на основі контекстуального аналізу виявити власні назви, з'ясувати семантику й схарактеризувати функції їх у художньому тексті. Частково використано елементи *ономасіологічного* і *семасіологічного підходів*, що дало змогу дослідити номінативну структуру онімів, урахувавши значення, зміст та внутрішню форму імені, закріплені за аналізованою мовною одиницею.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі *вперше* здійснено детальний аналіз онімних одиниць у художніх текстах Любка Дереша; *уточнено* поняття «онім» у межах досліджуваної проблеми; *визначено* семантичні та функційні особливості аналізованих одиниць у художньому тексті; *виявлено* структурні параметри досліджуваних онімів.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення роботи, аналізовані матеріали, висновки можуть бути використані у лекціях і на практичних заняттях із сучасної української літературної мови, зокрема, лексикології, у спецкурсах і спецсемінарах із проблем літературної ономастики, у науково-дослідній роботі студентів ЗВО.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи та її результати розглянуто на засіданні кафедри української філології та журналістики (листопад 2020 р.), висвітлено у публікації «Функції власних назв у художньому тексті» (матеріали IV Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми філологічних та лінгводидактичних студій третього тисячоліття у студентських дослідженнях» (Херсон, 19–20 травня 2020 р.); за результатами роботи подано статтю «Принципи номінації осіб у романі Любка Дереша «Культ» до альманаху «Магістерські студії» (жовтень 2020 р.).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (70 позицій). Загальний обсяг роботи 45 сторінок, основного тексту – 48 сторінка.

РОЗДІЛ 1

ОНОМАСТИКОН У СИСТЕМІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

1.1. Власна назва як об'єкт літературної ономастики

Літературна ономастика – лінгвістична дисципліна, що вивчає власні імена в художніх творах. Виокремившись у самостійний розділ мовознавства, літературна ономастика й досі перебуває в процесі самоутвердження. В. Калінкін, з'ясовуючи перспективи розвитку поетичної ономастики, відмічає, що «Поетика власних імен передусім потребує розробки загальної теорії <...>, здатної охопити всі сторони цього складного явища» [23, с. 18].

Значний унесок у розвиток теоретичних засад літературної ономастики або поетики оніма зробили Л. Белей, В. Калінкін, Ю. Карпенко, Е. Магазаник, В. Михайлов, В. Никонов, Т. Немировська, О. Фонякова та ін. Історію розвитку ономастики як науки висвітлено в працях О. Суперанської, В. Бондалетова та їхніх послідовників.

Ім'я – невід'ємний елемент форми художнього твору, один із складників стилю письменника, засіб створення художнього образу. Власна назва завжди надає тексту особливого колориту, може виражати спеціальний зміст, мати яскраво виражене семантичне навантаження, незвичайне звукове оформлення, прихований асоціативний фон, у яких виражено авторський задум. Система імен певного твору – це завжди носій конотацій історичного, соціального, локального та національного плану.

Одиницею ономастики є онім. Власні назви (оніми) – слова або словосполучення, які позначають індивідуальні об'єкти,

індивідуалізують їх, вирізняють із класу однотипних [47].

Однією з головних проблем теорії власної назви у лінгвістиці є проблема специфіки онімів. Із нею тісно пов'язане питання про розмежування власних і загальних назв та їх відмінність, про значення онімів.

Як зауважує О. Суперанська, суперечливим є сам термін «власна назва». Це калька з латинської мови *nomen proprium*, а цей термін, у свою чергу, також є калькою з грецької мови. Отже, кальки не можуть відбивати початковий зміст терміна, оскільки лексема може мати кілька значень, а калькується до іншої мови, і не завжди точно [56, с. 45].

Така «термінологічна дезорієнтація, – на думку О. Суперанської, – не сприяє виявленню основного і головного у власних назвах – їх особливого статусу в мові, віднесення до індивідуальних об'єктів, що виділяються серед подібних, одиничності асоціацій назва-річ, вживанні назв в особливих, певних значеннях за відсутності в них загального значення, співвідносного з поняттям, як це типово для загальних назв» [Там само, с. 45-46].

В.Ніконов звертає увагу на закономірності розвитку власних назв: «Назва – слово і, як усі слова, підпорядковується законам мови <...>. Але власні назви утворюють у мові особливу підсистему, в якій і загальномовні закони переломлюються специфічно, й виникають свої закономірності, яких немає в мові поза нею» [45, с. 6]. Учений підкреслює соціальність власних назв, їх історичну обумовленість. «Власні назви, – пише дослідник, – існують тільки в суспільстві і для суспільства, вони й диктують невблаганно вибір їх, яким би індивідуальним вони не здавалася. Власні назви соціальні всі й завжди» [Там само, с. 8].

Однією з головних проблем теорії власної назви є питання про значення онімів, розмежування власних і загальних назв та відмінність

їх. Учені (А. Белецький, М. Горбаневський, Є. Гродзинський, Ю. Карпенко та ін.), розглядаючи питання розмежування власних і загальних назв, зосереджували увагу як на функційній різниці, так і на мовних особливостях їх. Визнаючи особливості відмінностей між такими назвами, Ю. Карпенко підкреслює, що вони пов'язані не з *узагальненням та індивідуалізацією*, а з *роз'єднанням - об'єднанням*. [26, с. 49].

У цілому Ю. Карпенко дотримується запропонованого А. Реформатським формулювання: власні назви виконують, передусім, номінативну функцію – називають певні предмети, загально-семасіологічну: вони не лише називають, але і виражають поняття про предмет. [52, с. 29-30].

О. Суперанська називає три відмітні ознаки власних назв, що розмежовують їх на власні й загальні. Учена стверджує, що «Основні ознаки власної назви полягають у тому, що: 1) вона дається індивідуальному об'єкту, а не класу об'єктів, що мають рису, характерну для всіх індивідів, які входять у цей клас; 2) іменованій за допомогою власного імені об'єкт завжди чітко визначений, обмежений, окреслений; 3) ім'я не пов'язане безпосередньо з поняттям і не має на рівні мови чіткої й однозначної конотації» [56, с. 32-34]. «Основна властивість власних назв – доводить науковець, – відсутність зв'язку з поняттям, тісний зв'язок з одиничним конкретним об'єктом» [Там само, с. 32-34].

Дискусійним залишається питанням про лексичне значення онімів. Так, Є. Галкіна-Федорук вважає, що «власні назви не мають ні поняття, ні значення. Вони слугують тільки знаком для розрізнення» [13, с. 53]. Натомість О. Есперсен специфіку власних назв вбачає у наявності в них «гіпертрофованої семантики», що зумовлює особливу конкретність їх [20, с. 71-72]. Такі протиріччя в поглядах учених доводять, що питання теорії власної назви залишається спірними та досі нерозв'язаними,

оскільки семантика власних назв розглядається ними з різних боків.

Визнання науковцями (М. Костомаров, В. Супрун, Ю. Шевельов та ін.) лексичного значення у назвах дає підстави говорити про здатність їх володіти додатковим, конотативним значенням, що відбиває соціальні особливості, національно-культурну специфіку, тобто володіння лексичним фоном. Зміст фонових знань, на думку Н. Колесник, становить «суму відомостей, властивих членам даного мовного колективу на певному етапі розвитку».[32, с. 108]. Фонові знання включають відомості про людину, середовище, що її оточує, побут, медицину, музику, мистецтво, науку, техніку, економічне та політичне життя та інше. Н. Колесник доводить, що фонові знання мають певну структуру, у якій виділяють три рівні: *загальнолюдські знання, загальнонаціональні (загальномовні, краєзнавчі) знання і краєзнавчі (регіональні) знання* ». [Там само, с. 109]..

Характер фонових знань усіх трьох рівнів може бути різним. Власна назва може містити історичну, географічну, соціологічну, культурологічну, етнографічну та іншу інформацію.

З іншого боку, знання, що містять власні назви, мають велике значення для «прочитання» їх у канві художнього тексту, де найбільш яскраво й повно реалізуються конотації онімів усіх розрядів. Традиційно розряди (групи, підгрупи) власних назв виділяють залежно від об'єкта, який вони позначають. О. Суперанська віддає перевагу предметно-номінативній, оскільки «співвіднесеність з предметом, як правило, визначає «особу» назви та інші її характеристики» [56, с. 160].

Свої класифікації представили Н. Максимчук, В. Михайлов, Н. Подольська, В. Супрун та ін. Найбільш чіткою, на наш погляд, є класифікація В. Бондалетова, який власні назви поділяє на такі групи: 1) *антропоніми* (назви людей, прізвищ, імен по батькові); 2) *топоніми* (географічні назви); 3) *космоніми* (астрономічні назви); 4) *зооніми*

(назви тварин та ін.) [7, с. 7–8].

Описуючи системність ономастичної лексики, О. Суперанська відзначає нечіткі ієрархічні відношення між розрядами, однак системний підхід до вивчення всіх розрядів власних назв став пріоритетним в ономастиці [56].

Отже, сучасна онімія – це результат довгої цілеспрямованої культурної та мовної діяльності. Тому розглядати систему ономастичної лексики необхідно лише в процесі її розвитку та зміни з урахування екстралінгвальних факторів, детально проаналізувавши зв'язки розрядів онімів, різноманітних відношень антропонімів, топонімів, зоонімів та інших онімів.

1.2. Проблеми теорії власної назви у лінгвістиці

Однією з головних в теорії власної назви є проблема специфіки онімів та питання про розмежування власних і загальних назв, відмінність їх.

У другій половині ХХ століття з'явилися низка праць (А. Белецький, А. Зверєва, Ю. Карпенко, І. Ковалик В. Ніконов, О. Суперанська), присвячених теоретичним і практичним питанням ономастики. Так, А. Белецький, досліджуючи означені проблеми, різницю між власними та загальними назвами вбачає не в структурно-мовному плані, а у функціях. «Відмінність між власними й загальними назвами, – пише він, – полягає не в морфології, не в семантиці, а у вживанні, використанні, функції обох лексичних класів <...>. Стосовно їх функцій власні назви можна було б назвати індивідуалізаторами, а загальні – класифікаторами» [5, с. 167]. Учений висновковує, що власні назви від невластних відрізняються своєю «співвіднесеністю не з поняттями... а з дискретними об'єктами дійсності» [Там само, с. 12].

О. Суперанська називає три ознаки власної назви, що сприяють розмежуванню власних й загальних назв: «Основні ознаки власної назви полягають у тому, що: 1) вона дається індивідуальному об'єкту, а не класу об'єктів, що мають рису, характерну для всіх індивідів, які входять у цей клас; 2) іменованій за допомогою власного імені об'єкт завжди чітко визначений, обмежений, окреслений; 3) ім'я не пов'язане безпосередньо з поняттям і не має на рівні мови чіткої й однозначної конотації» [56, с. 324]. Пізніше учена конкретизує відмінності між власними назвами й різними видами невласних назв, основними властивостями яких є зв'язок з поняттям, співвідношення із класом об'єктів, відсутність безпосереднього зв'язку з конкретним об'єктом. Для слів-номенів (від лат. *nomina* – «ім'я, назва, найменування»), навпаки, характерний ослаблений зв'язок з поняттям, позначенням класу об'єктів, тісний зв'язок з іменованим предметом тощо [Там само, с. 32-34].

В. Ніконов, досліджуючи закономірності розвитку власних назв, відзначає, що «Назва – слово і, як усі слова, підпорядковується законам мови... Але власні назви утворюють у мові особливу підсистему, в якій і загальномовні закони переломлюються специфічно, й виникають свої закономірності, яких немає в мові поза нею» [45, с. 6]. Особливо увагу науковець звертає на соціальність власних назв, їх історичну обумовленість. «Власні назви, – пише дослідник, – існують тільки в суспільстві і для суспільства, вони й диктують невблаганно вибір їх, яким би індивідуальним вони не здавалися. Власні назви соціальні всі й завжди» [Там само, с. 8]. Із суспільною природою назви пов'язана така її властивість, як «уведення в ряд». «Уявлення, що назва служить розвазі, потребує щонайменше серйозного виправлення: вона не тільки розділяє, але й уводить до ряду. Назва пов'язує носія з іншими носіями тієї ж назви й з тією групою суспільства, у якій вона існує», – зазначає

дослідник [Там само, с. 157-158].

Ю. Карпенко зосереджує увагу на сутнісній і функційній відмінності власних і загальних назв, а також на їхніх мовних особливостях. Ученому не здається достатньо надійним тільки функційний підхід до проблеми, зокрема беззаперечне визнання за загальними назвами функції узагальнення (класифікації, генералізації), а за власними – функції індивідуалізації (індивідуалізувати можуть не тільки власні, але й загальні слова). Крім того, функція, на думку науковця, не є сутність, а лише її прояв [26]. Дослідник вважає, що функційні відмінності власних і загальних назв пов'язані не лише з функціями узагальнення – індивідуалізації, а й роз'єднання – об'єднання: «власні назви роз'єднують однорідні об'єкти, а загальні – поєднують їх» [Там само, с. 49]. Функцію власних назв Ю. Карпенко пропонує називати *диференційною*, а загальних – *класифікаційною*. У цілому ж учений відстоює напівфункційність власних назв (як і загальних), знаходячи в них ідентифікуючу, естетичну й інші функції. Отже, розмежування сутності й функції, як стверджує науковець, фактично зводиться до розмежування місця власної назви в мові й мовленні. Мовна сутність слова втілюється в його мовленнєвій функції. Основний критерій поділу власних і невласних назв такий: назва одного предмета є власна назва, назва ряду однорідних предметів – загальна [26]. У цілому ж Ю. Карпенко погоджується із формулюванням, запропонованим А. Реформатським: власні назви виконують переважно *номінативну* функцію – називають певні предмети, а загальні – *семасіологічну* – вони не тільки називають, але й виражають поняття про предмет [52, с. 29-30].

Таким чином, в основі семантики, за О. Суперанською, лежить значення власної назви, що включає мовну, мовленнєву та енциклопедичну (екстралінгвальну) інформацію (О. Суперанська) [56], з яких остання більш значима і відбиває культурно-історичний, естетичний, морально- і соціально-оцінний компоненти. Значення оніма у художній літературі зумовлене специфікою умов його вживання. Особливості семантики його визначено В. Калінкіним, зокрема: а) відповідність змістовій та інформативній внутрішній сутності поіменованого; б) «віртуальність» його як компонента «віртуальної

реальності» художнього тексту; в) контекстуальна конотативність оніма; г) фоносимволічний аспект семантики (переважно в поезії) (В. Калінкін) [23]. Тому, крім основної, мовної, функції (номінативно-диференційної, ідентифікаційної та дейктичної), онім виконує ще й додаткові – характеристичну, темпоральну, локальну, ідеологічну, культурно-історичну, емоційно-оцінну й соціально-оцінну (О. Фоякова) [65], естетичну, алюзивну, символічну, експресивну (В. Калінкін) [23]. Загалом власна назва в художньому тексті поліфункційна. Поєднуючи основні мовні і специфічні стилістичні функції, онім індивідуалізується в кожному конкретному випадку художнього ономавжитку.

Таким чином у художньому тексті оніми характеризуються емоційністю, медитативністю, образністю, семантичною ускладненістю тощо, що відбивається на способах подання їх у текстах, які мають надзвичайно широку свободу ономавжитку, що виявляється у фонетичному обігруванні власних назв, актуалізації внутрішньої форми їх, у семантичній трансформації (тропеїзації, символізації), оказіональному словотворенні, включенні онімів у локально-темпоральні відношення тощо.

1.3. Функційні особливості власних назв

Літературна ономастика вивчає особливості вживання власних назв у художніх текстах окремого чи групи письменників. Власні назви можуть мати різну актуальність залежно від типу, жанру, семантичної структури тексту, насичення ономастичного простору, естетичного значення ономастичних одиниць тощо.

Ю. Карпенко виділяє такі ознаки літературної ономастики:

- літературна ономастика завжди вторинна, вона сприймається на фоні загальнонародної ономастики;
- літературна ономастика детермінована особистістю автора, вона зароджується на основі вільного творчого пошуку, вибору письменника, тому пов'язана з жанром, стилем, темою, ідеєю художнього твору;
- літературна ономастика перебудовується функціонально,

ураховуючи інформацію та емоції імені. <...>. Власна назва в звичайній мовній комунікації називає, щоб розрізняти об'єкти, а власна назва в художньому мовленні цю диференціюючу функцію поєднує з естетичною, образотворчою, соціальною та іншими й ніби підпорядковується їм [26, с. 34-40].

Останнім часом з'явилися праці з літературної ономастики (Л. Белей, Т. Гриценко, В. Калінкін, Ю. Карпенко, Л. Кричун, Т. Крупеньова, Г. Лукаш, М. Мельник, Т. Немировська, Л. Селіверстова, А. Соколова та ін.), у яких учені досліджували властивості та функції власних назв на матеріалі різних авторських текстів, оскільки саме в тексті виявляється багата палітра конотативних реалізацій онімів.

Функцією оніма у літературному творі В. Калінкін вважає «специфічну діяльність оніма у створенні образності художнього мовлення» [23, с. 279]. З-поміж інших функцій науковець виділяє «естетичну, поетичну, стилістичну» [Там само, с. 290], оскільки в художньому тексті відбувається естетичне переродження власної назви, що веде до створення «великого емоційно-змістового «напруження» <...>. Тоді до дії, – зазначає В. Михайлов, – вводяться резерви семантико-стилістичного «айсберга» – власної назви» [41, с. 93].

В. Михайловим звертає увагу, що літературні оніми виконують ідентифікуючу функцію, оскільки «літературні власні назви функціонують як ідентифікаційні ярлики двома шляхами: ... для читача й для референта. У казках, де (зазвичай) поіменовано лише протагоніста, дистанція між читачем і неназваним літературним персонажем більше, ніж читачем і поіменованим персонажем» [Там само, с. 48–49].

О. Ліпіхіна доводить, що, з одного боку, функції онімів не виходять за межі загальнономовних, але з іншого – вони отримують нове емоційне забарвлення, інше змістове звучання. Тому головною функцією літературних онімів, вважає учена, має бути емоційно-стилістична, оскільки на перший план висувається емоційний вплив на читача, який

спричиняє появу різноманітних асоціативних зв'язків, завдяки чому персонажі сприймаються глибше [36, с. 9].

Важливою для онімів, зазначає О. Ліпіхіна, є функція характеристичної, яка дає змогу «у лаконічній мовній формі надати персонажові характеристику та одночасно його позначити». Дослідниця пропонує брати до уваги як лінгвальні, так і екстралінгвальні факти та реалізацію їх у текстотвірній, номінативній, комунікативній, апелятивній, дейктичній, образній, естетичній та ін. функціях літературних онімів [Там само].

Інші науковці, досліджуючи це питання, виокремлюють такі функції онімів: С. Васильєва та Е. Волошина виділяють *номінативну* (диференційну, ідентифікаційну), *стилістичну*, яка поділяється на інформаційну (передавання інформації про персонажа в межах самої власної назви) та емоційну (здатність власної назви викликати в читача емоції та формувати відношення до зображуваного персонажа); *експресивну*, що реалізується через прозору внутрішню форму, використання маловживаних найменувань [11, с. 19–23];

Є. Сисоєва відзначає, що літературні власні назви виконують у тексті *номінативну, характерологічну, локалізаторську, ідеологічну, експресивну й оцінну* функції [55, с. 152];

В. Михайлов виокремлює чотири функції онімів: *характеристичну* (характеристика й оцінка носія власної назви), *ідеологічну* (актуалізація конотативно-асоціативних комплексів, ідеологем, пов'язаних з історичними чи міфологічними особами), *локалізаційну* (орієнтування у просторі та часі художнього твору) та *структурно-композиційну* (стосується переважно топонімів) [41, с. 93–95];

Класифікація функцій онімів за В. Бондалетовим охоплює *номінативну, ідеологічну, характеризуючу, естетичну та символічну* [7, с. 63]. Натомість Ю. Карпенко зауважує, що найважливішою

функцією власних назв у художньому тексті є не номінативна, яка «відступає під натиском стилістики. І головну функцію власних назв у художній літературі можна назвати, не мудруючи, стилістичною» [28, с. 212];

М. Горбаневський, аналізуючи функції антропонімів у поезії М. Цветаєвої, виділяє такі: *номінативно-виокремлюючу, художньо-образну, ідеологічну, естетичну* [16, с. 66];

Л. Белей досліджуючи функції літературних онімів у працях вчених, заперечує виокремлення номінативної функції саме літературних власних назв через відносну малочисленність персонажів окремого художнього твору, хоча ця функція, безперечно, виконується поетонімами [4, с. 23–31]. Замість терміна Ю. Карпенка стилістична функція Л. Белей пропонує вживати термін характеристична функція, оскільки оніми мають потужну здатність характеризувати персонажів, причому ця функція може мати два прояви: інформаційно-характеристичний та оцінно-характеристичний залежно від експресивногенності різних класів онімів. Дейктична або вказівна функція знаходить свій вияв у здатності окремих літературних власних назв вказувати на прототип, що зображується у художньому творі [Там само]. Л. Белей не погоджується з тим, що оніми виконують естетичну та символічну функції, оскільки, це реалізація характеристичної функції. Те саме стосується і структурно-композиційної функції, яку виділяють Е. Магазаник, В. Михайлов та М. Зубов [Там само].

Ю. Карпенко з цього питання висновковує про можливість виокремлення великої кількості функцій власних назв у літературі: «можна виділити, при бажанні, кількадесят різних функцій, що зосереджуються в групи – інформативну (щось повідомляють про позначуваний об'єкт) та експресивну (виражають оцінку об'єкта й ставлення до нього автора чи персонажів). Окремо від цих двох

потужних функційних блоків можна говорити лише про текстотвірну функцію власних назв» [29, с. 453–454].

Таким чином, оніми у художньому творі виконують різноманітні функції, надаючи тексту експресивності й викликаючи в читача потужні асоціації.

1.4. Ім'я як об'єкт художньої номінації

Довгий час ім'я літературного персонажа розглядалося в лінгвістичному або ономастичному вимірі, тобто предметом дослідження науковців (Б.Ларін, Л.Щерба, В.Виноградов та ін.) були закономірності походження й функціонування власних назв, їхня система, розкриття рівня відповідності назв персонажів реальній антропонімічній нормі тощо. В останні роки власну назву тлумачили як значеннєве ядро образу, вербалізовану сутність літературного персонажа (Н. Бонєцка, Л. Гоготишвілі, К. Жогіна, Д. Руденко).

Власні назви в художніх творах є об'єктом вивчення літературної ономастики. В. Михайлов зазначав: «Організуюча роль ономастичного простору в структурі художнього тексту обумовлюється системністю цього простору: групуванням власних назв за лексичними розрядами залежно від семантичної функції, їхніми словотворчими особливостями, стилістичною приналежністю, відношенням до категорії узуальності, ступенем експресивності» [41, с. 60]. Все це відбивається в художньому тексті й відіграє важливу роль у передачі людських стосунків, відтінків офіційності, вікових оцінок й інших характеристик.

Письменник не тільки використовує реальні власні назви, а й створює, літературні назви, що наповнюють художній простір і належать його ономастикону. Як відзначає О. Трубачов, «Антропонімічний простір художнього твору, відбір і взаємодія

антропонімів з контекстом визначається законом жанру, художнім методом письменника, родом і видом літературного твору й законами його побудови, відповідністю змісту тексту, естетичним навантаженням назви в найближчому й широкому контексті й багатьма індивідуально-неповторними творчими особливостями стилю письменника в цілому» [62, с. 283].

Власні назви як елемент художнього твору є одним із важливих засобів створення образу. Точний вибір власної назви визначає емоційність і значеннєвість тексту в цілому. Стаючи елементом художнього тексту, власні назви формують змістове наповнення твору, а за твердженням Г. Бакастової «У самій назві, що письменник дає своєму героєві, є розумна необхідність...» [1, с. 48].

Для комплексного аналізу ономастикону твору важливо розглянути принципи і способи авторської номінації. Залежно від жанру, ідейно-художнього змісту, просторово-тимчасової організації художнього тексту автором використовуються різні найменування, вибір яких залежить, насамперед, від ставлення автора до героя, соціального статусу його та ін.

Так, О. Трубачов літературні антропоніми поділяє на такі групи:

- власні назви, повністю запозичені письменником із існуючого в культурі ономастикону без усякої зміни, тобто вони не створені автором тексту, а запозичені із загального культурно-мовного арсеналу;
- антропоніми, у яких із існуючого в культурі ономастикону запозичено лише звуко-графічна оболонку. Внутрішня форма цих онімів не завжди виявлена, досить часто вона стерта, семантика затемнена. Кожний письменник використовує як семантично мотивовані імена, прізвища, назви, які ніколи не заповнюють весь ономастичний простір художнього тексту, так і побічно мотивовані, що відповідають історичними нормами ономастикону, вирізняються соціальною сферою,

мовним узусом тощо. Аналіз внутрішньої форми, споконвічного значення назви варто проводитися тоді, коли виявляється зв'язок між ним і характеристикою образу, поданого автором. Такий підхід зумовлений тим, що у творі на перший план висувається доантропологічне значення, відроджується семантика назви»;

- антропоніми, створені автором, які необхідно розглядати відповідно до того, чи використовує письменник уже існуючі назви української мови, перетворюючи їх у власні, або створює абсолютно нові звуко-графічні комплекси [62].

М. Худаш пропонує детальну класифікацію антропонімів і поділяє всі найменування на три групи:

1) власне антропонімійні (імена, які ґрунтуються на матеріалі антропонімичної системи: *Марія, Іван* та ін.);

2) апелятивні (іменування, які не називають людини за її власними особовими назвами, а дають двозначне значення. Вони використовуються, коли апелятивним словом замінене ім'я вже відомої особи: *пані, сер, міс*.

3) мішані, або антропонімійно-апелятивні іменування (крім власних назв людини, як допоміжний засіб її ідентифікації, використовуються ще апелятивна форма: *пані Ганна, сер Річард*) [66, с 110].

Залежно від кількості складників Л. Худаш поділяє антропоніми на одночленні, двочленні, тричленні і чотиричленні власні назви: [Там сам, с 110].

I. Одночленні антропоніми – це використання одного наймення для ідентифікації особи. Одночленні антропоніми викликають уже установлену у свідомості ідентифікуючу реакцію. Ці іменування можна поділити на три основні підгрупи: а) хрещені власні імена; б) нехрещені власні імена, що виконували роль індивідуальних прізвищ; в) іменування за власним іменем або прізвищем батька (патроніміки)

[Там само].

II. Двочленні антропоніми (установлена сполука слів, що служить для означення людської особистості, основним компонентом якої найчастіше виступає власне ім'я, до якого додається інша особова назва). Найчастіше дволексемні антропоніми мають таку структуру : ім'я та прізвище, або ім'я та патронім. Рідше у слов'янській культурі зустрічається сполука прізвища та патроніма [Там само, с. 111].

Двочленні антропонімічні наймення переважають над усіма іншими. М. Худаш, ідучи за В.Денисюк, пропонує класифікувати дволексемні найменування за такими критеріями: 1) антропоніми, другі члени яких пов'язані з особливостями зовнішнього вигляду людей; 2) іменування, другі члени яких пов'язані з внутрішніми або зовнішніми особливостями людини, поведінки, психіки, вдачі людини, її мови тощо; 3) іменування, другі частини яких називають людину за різними предметами або поняттями побуту, і мотиви появи їх не можна встановити; 4) іменування, другі члени яких пов'язані з тваринним і рослинним світом; 5) іменування, другі члени яких пов'язані з харчуванням; 6) іменування, другі члени яких указують на місце проживання або називають людину в залежно від тих або тих обставин, стосовно її житла чи господарства; 7) іменування, другий член яких виражений прізвищем невстановленого походження [19].

III. Тричленні антропоніми (представляє модель: власне ім'я – патронім – прізвище). Тричленні іменування використовуються для ширшої деталізації при документальному визначенні особи [66, с. 112].

IV. Чотиричленні антропоніми (уживаються дуже рідко, та здебільшого відносяться до стародавніх історичних пам'яток). Чотиричленна ідентифікація особи використовувалася для наймення особи, що належала до певного феодалного роду чи його генеалогічної лінії. Тому в чотиричленні антропоніми містять частку, яка вказує на

родову чи генеалогічну приналежність [Там само].

Розрізняють також антропоніми індивідуальні та групові. Індивідуальні антропоніми виділяють об'єкт з класу подібних (особистість з колективу), а групові даються колективам, групам, етносам тощо, які наділені тими чи тими ознаками [Там само, с. 43].

Для власних імен характерна й алюзивність, оскільки ім'я ототожнюється з особливостями його носія або з певною ситуацією. Відправною точкою алюзивного антропоніма в тексті є початковий (буквальний) образ, відомий читачеві з певного літературного джерела. Тому для адекватного сприйняття інформації необхідно перш за все встановити таке джерело [19, с. 12].

Антропонім як інтертекстуальний елемент у тексті вказує на якості персонажа, на місце і на час дії. Вони часто вживаються у вторинній номінативній функції, тобто на позначення особи, яка вже має власне ім'я, з метою (схарактеризувати, дати оцінку, повідомити додаткову інформацію тощо): *Це була дівчина з рум'яним лицем, одягнена як Титанія.*

Інтертекстуальність може виявлятися у звичайному покликанні на те чи те джерело інформації. Героями твору в розмові може бути згадана якась історична особа, книга або факт історії: *Одного разу прибираючи в кабінеті, вона викинула усі його книги - «Апологію Сократа» Платона, роботи Емерсона та усі листи Розеркрутського товариства.*

Отже, самостійними інтертекстуальними елементами можуть вважатися антропоніми-особові імена, прізвища, патроніми та прізвиська, які складають невід'ємну частину культури та історії народу [66, с. 153].

У системі прізвищ, ідучи за І.Железняк, будь-якої мови знаходять відображення різні сторони суспільної, господарської, культурної і мовної діяльності народу на різних історичних етапах. У зв'язку з цим

українські прізвища можна поділити на такі основні групи залежно від семантичного поля, до якого належить твірна основа прізвища: 1) прізвища, утворені від власних імен; 2) прізвища, утворені від топонімів (географічних власних назв); 3) прізвища, що походять від етнонімів; 4) прізвища, утворені від слів, які вказують на місце проживання або окремі орієнтири місцевості; 5) прізвища, утворені за постійним заняттям або професією; 6) прізвища, які походять від слів, що вказують на соціальну приналежність людини; 7) прізвища, утворені від слів, які вказують на певну індивідуальну ознаку, фізичну або психічну властивість людини; 8) фітофорні прізвища, тобто прізвища, що походять від назв рослин; 9) зоофорні прізвища, тобто прізвища від назв тварин; 10) прізвища, що походять від назв предметів побуту; 11) прізвища, які походять від слів, що означають абстрактні поняття; 12) прізвища, утворені від загальних назв людей; 13) прізвища, які вказують на родинні стосунки; 14) прізвища, утворені від календарних назв; 15) прізвища, які походять від назв природних явищ [22, с. 65].

Стилістичний прийом оказіональної антономасії заснований на несподіванці. Однак ступінь несподіванки може бути різним, наприклад, коли автор має справу із прізвиськами, коли використовує прізвища й імена. Предметно-логічне значення прізвиська лежить ніби на поверхні. Автор може по-різному обіграти його, але читач не пройде повз прізвисько, не випустить із уваги предметно-логічного значення, закладеного в ньому.

Про співвідношення імені й прізвиська розмірковував М. Бахтін. Учений відзначив зв'язок імені з вищим світом богів, а прізвисько відносив до повсякденного, земного життя. Із часом прізвисько набувало усе більш принизливого характеру, а функція імені набирала соціальних особливостей. «Сутність будь-якої власної назви, – зазначає Бахтін, – благословення й хвала. Назвати – значить затвердити на століття,

закріпити в бутті назавжди, їй властива тенденція незнищенності <...> У ній немає ні краплі заперечення, знищення, застереження. Тому навколо назви зосереджують всі позитивні форми мовного життя. [3, с. 7].

У розглянутому аспекті є й певна різниця між іменами й прізвищами. Прізвища переходять із роду в рід. Тому за допомогою прізвища-епітета легше, логічніше виразити авторське ставлення не тільки до персонажа, але й до того соціального середовища, з якого він походить.

Таким чином, класифікація імен за семантикою проходить через усі категорії онімічної лексики. Вона тісно пов'язана з класифікацією імен за їх походженням і призначенням, яка в свою чергу ґрунтується на умовах застосування їх. Ситуація обирає жанр, який впливає на вибір лінгвістичних засобів. Залежно від призначення імен їх форми підлягають варіюванню.

РОЗДІЛ 2

СЕМАНТИКО-ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ОНІМНОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНАХ ЛЮБКА ДЕРЕША

2.1. Принципи номінації літературних творів

Художній текст виявляє всі грані ономастичного потенціалу антропонімів, зокрема, здатність їх до різноманітних комбінацій, що втілюється у формулі імені, можливість синтагматичного розгортання ономапарадигматичних рядів, їх конотативні властивості. Він дає змогу оцінити своєрідність і вагомість ономастичних слів у їх контактному чи дистактному зіставленні. Недарма літературну ономастику М. Карпенко визначає як «гру» загальномовними нормами, здійснювану автором» [25, с. 12].

Актуалізація ономастичних властивостей онімів, коли з цілого спектру особливостей їх у певній ситуації мовлення яскраво висвітлюється одне чи кілька забарвлень, підпорядковані певним закономірностям, що залежать від «причин вибору або створення власного імені для певного об'єкта, що, за визначенням М. Полякової, становить мотив номінації» [50, с. 84-85]. Виявлення вихідного напрямку, за яким встановлюється зв'язок оніма з персонажем, полягає в розумінні принципів номінації: мотив номінації виявляє причину появи імені, спосіб номінації показує, за допомогою яких мовних засобів здійснюється принцип, який виявляє підставу для зв'язку імені з об'єктом, що називається [Там само].

Номінатором у цьому процесі виступає письменник. Для увиразнення конотативних можливостей власних назв автор, називаючи

дійових осіб, добирає структуру, фонетичний склад, накреслює ймовірний зв'язок з апелятивом чи іншим онімом. Тому система іменування осіб складається з особових імен, варіантів їх, прізвиськ, прізвиськ та інших засобів номінації. Визначаючи принципи номінації персонажів, необхідно зважати, що оніми досить рухливі та постійно змінюються в художньому тексті. Крім того, добір імені чітко підпорядковується меті якнайповніше розкрити образ; на ім'я може накласти свій відбиток оцінка автора, його ставлення до персонажів. Враховуючи ці особливості онімів, у досліджуваних текстах Любка Дереша виділяємо такі принципи номінації:

1. Номінація осіб за віком: молоді автор дає імена та прізвиська: *Юрко Банзай (Юрасик), Соломія, Іра Коркуша, Петя Кварк, Неля, Сергій Мокоша (Доц), Дарця Борхес, Федя, Серій, Слон, Курочка, Вітька* тощо. Наприклад: «Мене звати Юрко Банзай, звертатися просто – Юрко» [69, с.9]; «...його кохана Соломія» [69, с. 10]. «Петя Кварк був задупленим крабоподібним довгов'язом, похуїстом і хамом у п'ятому коліні...» [68, с. 22]. «Основним генератором підлабузництва була Іра Коркуша» [69, с. 28].

Часто для позначення віку автором добирається до оніма відповідне вербальне оточення: *син і онук Юрко Банзай, батько, баба Віра* тощо. Наприклад : «Син, тобто Юрко Банзай...» [69, с.1]. «...стосовно переїзду в Тернопіль до хворої баби Віри, про яку я вже згадував» [70, с. 52].

Людей середнього віку та літніх письменник називає на ім'я: *Держислава Черевуха, Вітайль Ханигін - Тичинда, Інокентій Ярилов, Юлько Торба* тощо. Наприклад: «Він познайомився з Держиславою Черевухою, маленькою засушеною, наче мертвий горобець на стріху, старушенцією, викладачкою світової культури» [69, с. 17]. «Різниця у 30 років дозволяла вуйку Юліку переповідати Терезі власне життя...»

[68, с. 91]. Отже, на вік натякає як форма імені, так і лексичне оточення.

2. Номінація за соціальним станом: *директор Андрій Ярославович, директор Жуковський*. Наприклад: «Директор саме балакав по телефону» [69, с. 11]. «Я...Жуковський Аркадій Володимирович...(пауза) Директор міднобуківської середньої школи...» [70, с. 21].

3. Номінація за професією, родом занять: *директор Андрій Ярославович, викладач Інокентій Ярилов, професор Любачевський, доцент Козлик, професор Бурачка*. Наприклад: «Директора звали Андрій Ярославович» [69, с. 12]. «Викладач біології – Інокентій Ярилов, у миру Кеша, – який поступився частиною пастви» [69, с. 19]; «Ксерокопії конспектів лекцій проф. Любачевського (дуже цінні, треба повернути доцентів Козлику)» [68, с. 8]. «...які давно вже точать зуб і на доцента Козлика, і на професора Бурячка...» [68, с. 23].

Поява словосполучень власних імен зі значенням додаткової ознаки пов'язана з необхідністю називати другорядних персонажів. У цьому випадку дві конкретні характеристики особи – наявність імені та назва професії – додають оповіді відтінок розмовності, розширюють відомості про дійову особу.

Отже, система іменувань персонажів у творах Л. Дереша містить різні способи номінації, добір яких залежить від необхідності вказати на вік особи, рід занять тощо, тобто побічно дати інформацію про дійову особу. Значною мірою номінація персонажів залежить від ситуації мовлення, ступеня значеннєвості особи в художньому світі твору й авторських уподобань.

2.2. Структурно-функціональні особливості антропонімів у романах Любка Дереша

Антропонімія художнього твору як система власних особових назв

заслуговує окремого ґрунтовного вивчення як з теоретичного, так і з практичного погляду, оскільки антропоніми відіграють важливу роль у розкритті головної теми та ідеї, авторського задуму й сюжету. Вони виступають ключовими словами у складній композиції художнього тексту. Робота письменника передбачає добір імен або створення нових на основі наявних моделей та переходу апелювативів у розряди онімів. Завдяки власним назвам читач сприймає художній текст через низку асоціацій, які впливають на розуміння твору та його декодування.

У творах Любка Дереша структурно-семантичні особливості власних імен сприяють відображенню сучасної епохи «покоління Y». Вони мають культурне й символічне забарвлення, вербально втілюють художню концепцію твору та розв'язують індивідуально-естетичні завдання.

Найбільше в романах антропонімів на позначення вигаданих персонажів. Це чоловічі імена (*Сергій Мокоша, Юрко Банзай, Славко, пан Лісун, Андрій Семпльований, Слон, Курочка*), викладачі (*Вайсгот, Дмитро Хорса, Віталь Ханигін-Тичинда*):

Антропоніми на позначення вигаданих персонажів у плані формальної структури схожі. Відповідно до традиційної класифікації іменувань за кількістю компонентів виділяємо одночленні, двочленні, тричленні назви антропонімів уживаних у романах.

За питомо українською традицією, Л. Дереш іменує героїв переважно одночленими іменами. Такі антропоніми позначають імена, прізвища, прізвиська та андроніми: «*Банзай переїхав у Мідні буки в кінці серпня*» [68, с. 8]; «*Він узяв на віру слова подружжя Воссон, яке стверджувало, що мухомор є славнозвісною індуйїтською сомою..*» [68, с. 10]; «*О, ну ми з Андрійком включили ту штуку в її хаті, знаєш?*» [68, с. 12]; «*Повністю його звали Дмитром Дмитровичем Хорсою, однак він просив усіх називати його Діма*» [68, с. 15]. Серед них виділяємо

апелятивні назви *Температура* (семантичний зв'язок із фізичним почуттям), *Кабачок Льоха Сівер* (семантичний зв'язок із назвами рослин), *Павук, Риба, Кеша, Курочка* (з назвою тварини), *Клізма* (апелятив до медичного терміну), *Дощ* (семантичний зв'язок із природним явищем): «Його найкращий друг Дощ вивчав межі реальності за допомогою спиртних напоїв...» [68, с.11]; «Викладач біології – Інокентій Ярилов, у миру *Кеша*...» [68, с. 19].

Двочленні антропоніми Л. Дереш використовує теж досить широко переважно стосовно епізодичних персонажів. На першому місці двочленних конструкцій романів – ім'я+прізвище (*Юрко Банзай, Сергій Могоша, Дмитро Хорса, Інокентій Ярилов, Дарця Борхес тощо*): «Мене звати Дарця Борхес, я горджуся тим, що прочитала всього Кінга і *Воннегута*» [68, с. 20]; «Викладач біології – Інокентій Ярилов, у миру *Кеша*...» [68, с. 19]; «...на теренах Галіції та Лодомерії підписувався майже власним іменем: Вітайль Ханігін-Тичинда» [68, с. 18].

На другому місці – ім'я та оніми відапелятиви: назви осіб за професією, заняттям чи службовим становищем (*Пан Лісун, пана Полісунка, пані Слава, директор Аркадій тощо*): «Якраз із дверей вигулькнув пан Андрій, і Банзаю не довелося побачити реакцію хлопця» [68, с. 12]; «Пан Юрій витримав довгу паузу, змусивши Банзая почувати себе незручно» [68, с. 13]; «Поряд із ним були нірки психолога та хіміка, пана Ярослава» [68, с. 13]; «До речі, пані Слава також запрошувала його на чай...» [68, с. 17]; «У хату Романа Корія, моряка далекого плавання на пенсії, залетіла велика сова» [68, с. 37]; «Поки вони розмовляли, повз них проплив, немов пароплав «Велика Міссурі», психо-лолог Діма» [68, с. 45]. Окрім прямих іменувань, автори використовують двочленні описові конструкції. Для цього особи ідентифікуються за допомогою лексем спорідненості (*батько Юрка, брат Антон, донька Неля, подружжя Воссон*): «Він узяв на віру слова

подружжя Воссон, яке стверджувало, що мухомор є славнозвісною індуїстською сомою..» [68, с. 10]; «...стосовно переїзду в Тернопіль до хворої баби Віри, про яку я вже згадував» [70, с. 52].

У своїх творах Л. Дереш, дотримуючись української традиції (європейського спрямування), не подає тричленної номінації жодному герою: «Андрія Ярославовича студентство кличе по-різному (директор, Васготт, пан Андрій, директор-вуйко, Андрій)»: «Викладач біології – Інокентій Ярилов, у миру Кеша...» [68, с. 19];

Любо Дереш на сторінках свої творів, використовуючи мовні засоби антропоніміки, відтворює персонажів, ілюструючи емотивну функцію власних імен (встановлення зв'язку між іменем і характером літературного героя та характером його прототипу): «Основним генратором підлабузництва була Іра Коркуша. Банзаю вона дуже нагадувала Рибу-Сонце з мультика про Умку» [68, с. 27].

Провідною ж у творах є номінативна функція онімів, оскільки власні назви у тексті слугують насамперед для ідентифікації героїв (часто у вигляді структури «антропонім + описова конструкція»): пан Андрій, пані Полісунка, пан Юрій та ін.

«Пан Ярослав, якого Банзай звав просто Славком, був також дуже загорнутим чуваком.» [70 , с. 16]; «...наче пан Андрій жартома здоровкався за руку з п'ятирічним хлопчиком...» [69, с. 12].

Уся онімія творів виконує й експресивну функцію. У творі немає антропонімів, які б не мали позитивного або негативного забарвлення. Це виявляємо у варіюванні емоційно нейтральних та маркованих форм разом з описовими конструкціями.

Семантична функція, за якою онім кваліфікує характер носія представлена у творах досить розлого. Майже всі імена є промовистими, оскільки конотативний компонент значення антропоніма виступає в такому художньому творі (сфері підвищеної інформативності) на

перший план. Л. Дереш у портретному змалюванні, підкреслюючи окремі деталі, надає образу життєвої конкретності й переконливості. В імені автор конденсує найхарактерніше, найяскравіше в образі героя.

Отже, антропонімам творів Л. Дереша притаманна поліфункціональність. Використовуючи різнотипні номінації героїв, письменник розкриває внутрішній світ своїх персонажів. Їх антропонімічна лабораторія семантично глибока й насичена. Система антропонімів романів – результат ретельного авторського добору. Створюючи своєрідні мікрохарактеристики, оніми допомагають розкрити логіку та мотивацію описуваних подій. Вони мають істотне функціональне навантаження: виконують номінативну, соціальну, експресивну та семантичну функцій.

2.3. Прізвиська як форма іменування персонажів

У художніх текстах трапляється так, що власні назви, виконуючи роль прізвища, подаються в формі прізвиська. Вони однослівні. Генетичний зв'язок прізвища з прізвиськом закріпився в самому значенні цієї лексеми – прізвище. Прізвиська досі є невід'ємною рисою сільського народного антропонімікону. Відомо, що мешканці багатьох українських сіл, окрім прізвища, мають вуличне назвисько, яке є більш уживаним серед односельців. Таке паралельне побутування офіційного та вуличного імені відзначає В.Німчук: «Поняття «прізвище» народним масам було нав'язане адміністрацією, до того ж досить пізно. Самі слова, які правлять нині за прізвище, односелем іменованого здебільшого добре відомі, але якоїсь принципової різниці між прізвищами та спадковими прізвиськами сільське населення не робить. Найсуттєвішу різницю між прізвиськами та прізвищами воно вбачає

лише у тому, що перші відповідають на питання «Як ся кличе?», а друге – на питання «Як ся пише?» [45, с. 16]. Любко Дереш досить широко вживає прізвиська, якими наділені герої його творів: *Юрко Банзай (Юрасик), Сергій Мокоша (Доц), Іра Коркуша (Риба-Сонце), Дмитро Хорса («психо-холог») «Поза очі Діму називали «психо-хологом»* [68, с.15]; *«Першою до нього завітала Риба-Сонце»;* *«Іринка, чи то пак Риба-Сонце, пішла з нічим»* [68, с. 33]; *«Банзаїв найкращий кумець-Сергій Мокоша, який усім представлявся як Доц, - знайшов безтямного Юрка на кухні»* [68, с. 3].

Прізвисько й прізвище майже не відрізняється одне від одного ні за будовою, ні за значенням твірних основ. І якщо в літературній ономастиці антропоніми типу прізвисько в основному мають на меті «оголосити характер персонажа» (О. Суперанская) [55], то в українській ономастичній поезиці це данина традиції: *Ведунка-старшокласниця оголосила, що зараз виступлять Роман Малаялам та Андрій Семпльований. З-за куліс на сцену впливли Павук та Семпл...»* [68, с. 81]. Досліджуючи сучасні прізвища та прізвиська, науковці зазначають, що серед старожилів поширені офіційні прізвища і вуличні прізвиська. Як бачимо, істотної різниці між прізвищами та прізвиськами не існує, тому важко розрізнити в антропоніміконі творів письменників прізвищами, чи прізвиськами наділяють автори своїх героїв. Стилістичне значення таких поетонімів досить вагоме. В. Михайлов, говорячи про прізвища типу прізвиськ, зазначає: «Якщо власна назва, виконуючи функцію прізвища, представлені у формі прізвиська, тобто не оформлені за допомогою специфічних суфіксів, то вони здатні енергійніше і безпосередніше виявити свою внутрішню форму» [41, с. 60]. У творах Любка Дереша натрапляємо на подібні прізвиська: *«Ведунка-старшокласниця оголосила, що зараз виступлять Роман Малаялам та Андрій Семпльований. З-за куліс на сцену впливли Павук*

та Семпл...» [68, с. 81]; «Він добре знав усіх – ...Шкряб (він же д'Армограй), котрий розважав публіку необітницькою лірикою, Флойд Морфінський, Каспер, Несквік, Ржепа, Дімочкінс та Скід» [68, с.80]; «Серед них була і Риба-Сонце» [68, с. 80]; «Гоп неохоче кивнув головою і пішов» [68, с. 66]; «Одним словом, старий, нам набили стрілу. І не хто-хто, а сам Кабак. Він же Кабачок – Льоха Сівер» [68, с. 55].

Отже, літературні антропоніми типу прізвиська виступають мотиватором багатьох ознак, мають широку конотативність, сприяють найточнішій передачі основних рис персонажа, виконують, окрім номінативної, характеризуючу функцію та функцію небуденності.

2.4. Особливості функціонування топонімів у художньому тексті

Своєрідність функціонування ономастичних одиниць у творах Любка Дереша вбачається насамперед у певному виокремленні кола власних найменувань, які введені у словесну тканину. У творах використовуються найменування не довільного, художньо вимисленого, безпідставного жанру з погляду інформаційної точності повідомлюваного тощо, а такі, що пов'язані з окремими документальними подіями.

Частотність функціонування власних назв, їх значне поширення в текстах особливо помітне. Проте тут, поряд з чистою інформативністю, тяжінням до точності описуваних подій, простежується використання названих одиниць з власне художньо-образним задумом. Це часто досягається шляхом багаторазового повторення в контексті однойменних одиниць: наприклад, у романі «Намір» назва «Тернопіль» уживається 32 рази; «Львів» – 17 разів, а «Мідні Буки» – 11 разів у романі «Культ». Уживання таких одиниць зумовлене своєрідною акцентуацією на важливих моментах, спостережених і відображених

таким чином у творах розлогого змісту.

Чітке окреслення власних найменувань (насамперед, топонімів і антропонімів) виявляється в тому, що всі вони, як правило, не вигадані, а такі, що реально й документально зафіксовані. Окрім того, вони позначають назви різних об'єктів, зокрема назви населених пунктів.

Наприклад: *«Це було якраз після Дня міста Лева на четвертому курсі»* [68 с. 10]; *«Банзай переїхав у Мідні Буки у кінці серпня»* [68, с. 8]; *«У Новоярівську, де, власне, і навчалася Дарця...»* [68, с. 100]; *«...стосовно переїзду в Тернопіль до хворої баби Віри, про яку я вже згадував»* [70, с. 52].

Таким чином, їх уживання обумовлене насамперед точністю, достовірністю, правдивістю інформації, що подається. В аналізованих текстах власні найменування, виконуючи свою первинну функцію, – інформативно-національну, створюють інформаційне поле. Наприклад, згадка в тексті назви «Львів» свідчить про подальший хід подій:

“- Де ми зараз?

- У Львові. У «Відкритому кафе». [70, с. 106]; або

«Це було якраз після Дня міста Лева на четвертому курсі...» [68, с. 10]. ; *«У Новоярівську, де, власне, і навчалася Дарця...»* [68, с. 100].

Звичайно, ономастичні одиниці в тексті не позбавлені емоційного змісту, що є закономірним явищем. Художньо- зображальне, естетичне наповнення власних найменувань – це вторинна функція названих одиниць, їх емоційно – експресивне, художньо-образне поле, що ґрунтується на сприйнятті цих лексем як певних символічних знаків (Львів – символ пам'яті, Тернопіль – символ дому).

Отже, ономастичний ряд з усіма його особливостями і визначає оригінальність цих творів. Найпродуктивнішими з-поміж ономастичних одиниць виступають топоніми. Кожен топонім, уживаний в романах,

іменує певний (такий, що реально існував чи існує) географічний об'єкт. У творах Любка Дереша ці об'єкти представлено словами-топонімами. Наприклад, функціонування в текстах назв *місто Лева, острів Мадагаскар, Високий замок*, слугує називанню об'єктів, що мають надзвичайну вагу для правильного, точного і повного розуміння оповіді: «Одна книжка, куплена на вернісажі у Львові, відкрила перед Юрком Банзаєм нові світи» [68, с. 70]; «Найпопулярнішим місцем на піку нафтизинового буму вважався *Високий замок* і ділянка довкола».[68, с. 32].

Майже всі топоніми в текстах подаються приладковим словосполученням: до власної назви додається родове поняття: місто, село. Така конкретизація необхідна для найточнішої передачі інформації, визначення точної локалізації описуваних подій, підкреслення значущості того чи іншого об'єкта тощо.

Топонімікон творів Любка Дереша складається з мікро- і макротопонімів і включає різні за частотою вживання групи топоназв. Найповнішу інформацію несуть не лише назви міст, а й урбаноніми: «Надворі було холодно. Вони гуляли Кайзервальдом, коли була осінь» [68, с. 36]; «Він брів жовтими, оранжевими вуличками, дивуючись чистоті алей Паші Ангеліної та Саксаганського, Фрунзе, Дзержинського і Щорса» [68, с. 42]; «Він попередив, що до коледжу її не проводить, і завів на вузеньку вуличку Лисенка із закритою музичною школою» [68, с. 53]. Конотативне забарвлення і семантичне насичення властиві деяким з них. Іншій же частині характерна функція чистої номінації реальних топоназв.

Ономастичний простір, представлений в досліджуваних творах, широкий і своєрідний. Найперше впадає в око різноманітність функціонування ономастичних одиниць (топонімів, антропонімів та ін.), що підпорядковується ідейно-художньому задумові, всій сюжетно-композиційній канві художніх творів.

2.5. Стилiстичне навантаження власних назв у романах Любка Дереша

Имя людини – це найперший та найважливіший чинник, що визначає всю її подальшу долю. Коли людина починає розуміти своє ім'я, вважають учені, вона стоїть на першому кроці розуміння себе як особистості, зі своїми почуттями, емоціями та думками. Імена – це давній код, що передається з покоління у покоління, балансує між віками та постає знов і знов. Спочатку людина відрізняла себе від інших за іменем, потім з'явилися прізвища та по батькові. Люди почали відрізняти речі одну від одної, надаючи їм власні назви – тобто назви, що властиві саме цьому предметові, які є виразником його індивідуальності серед інших схожих на нього. Поступово власні назви стали невід'ємною частиною нашого життя. Зараз неможливо собі уявити, що колись не було імен та прізвищ. Ми навіть перестали замислюватися над їх існуванням і почали сприймати їх, як щось, що існувало завжди.

Але власна назва – це виразник емоційно-експресивного ставлення до світу, що властиве лише людині, її світосприйняттю та її найважливішому вмінню - мовленню, тобто комунікативна функція людського мовлення вимагає не тільки нейтрального позначення певного предмета, але і його оцінки, яка виникає у зв'язку з виявленням почуттів, душевних переживань або настроїв людини. Власна назва виникає лише тоді, коли людина прагне виокремити особу, предмет, явище серед інших подібних, спираючись на свої почуття та емоції.

У ході дослідження було проаналізовано власні назви, що вживаються у романах та виділено умовно такі сфери використання власних назв: імена і прізвища героїв (46,5%), географічних назв та пам'яток архітектури (24,5%), назви свят(2%) (*Різдво, Новий Рік,*

Вербна Неділя).

Найбільш репрезентативною групою є антропоніми (73,5 %), тобто імена, по батькові та прізвища героїв творів Любка Дереша. Внутрішня форма власних назв цієї категорії підкреслює фізичні та психологічні особливості персонажів, викликає певний асоціативний ряд, що супроводжує читача протягом всього твору. Найчастіше у тексті вживається ім'я *Юрко Банзай*, що створює такий синонімічний ряд: *Юрко, син, Юра, Юрасик, Банзай, друг, викладач, Банзайчик, онук* та ін.: Наприклад: «*Вона спитала, чи Банзайчик не хоче, щоб вона показала йому одне кльове місце. Банзаю було вже однаково...*» [69, с. 51]. Не менш важливе місце у творах посідають імена підлітків, що вживаються найчастіше нейтрально забарвлено (*Діма, Антон, Дарця, Сергій, Федя, Іра* тощо) ,а також в поєднанні з прзвищем: (*Сергій Мокоша, Дарця Борхес, Іра Коркуша* тощо).

У романах Любка Дереш використовує і власні географічні назви або топоніми (24,5%). Але навіть нейтральні власні географічні назви в аналізованих творах набувають певного стилістичного забарвлення, оскільки несуть в собі виразове навантаження. Наприклад, назва міста *Мідні Буки* є найчастіше уживаною. Значно рідше можна простежити назви *Львів, Київ, Тернопіль*. Власні географічні назви використовуються автором для характеристики певних подій:

«*.. не показуватися у Львові до Різдва. А ще краще – до Вербної неділі*» [68, с. 9]; «*...планувалося обміняти хату на квартиру в Тернополі...*» [70, с. 14].

Виконують певну стилістичну функцію і власні назви архітектурних пам'яток (*Високий замок*,).

Значний пласт становлять імена та прізвища відомих історичних діячів (27%), що дуже часто трапляються у творах і мають найрізноманітніші виразові функції та є важливим засобом наближення

читача до подій, що описуються.

Наприклад, автор згадує такі імена: *Юрій Гагарін, Карлос Кастонеда, Кребс, Еріх-Марія Ремарк, Моне, Тулуз-Лотрек, Дега, ван-Гог* та ін. «*Юрко Банзай вірив у щирість слів Карлоса Кастанеди, а дон Хуан, незабутній учитель Карлоса, ради носити все лише на плечах*» [68, с. 9]; «*...обидвоє схилили голови в пошані перед величчю циклу Кребса*» [68, с. 11]; «*Вона дивилася на касети та платівки. підходила до шафи з книжками. Кафка, Іздрік, Берроуз, (правда, Вільям, а не Едгар Райз) і Керуак, Маккена і Скворода, Гроф, Воссон, Перфецький, Бах, Маркес, Воннегут і Андрухович, і Беккет, і Покальчук, і купа інших*» [68, с. 90].

Розглянувши стилістичне навантаження власних назв у романах Л.Дереша, доходимо висновку, що найбільший пласт у його творах становлять антропоніми (73,5 %), тобто оніми, що позначають імена, по батькові та прізвища героїв романів. Автор використовує і власні географічні назви або топоніми (24,5 %). Іншу групу становлять імена та прізвища відомих осіб (27 %).

ВИСНОВКИ

Власні назви у художньому творі репрезентують індивідуальний, і неповторний стиль письменника. Вони дають змогу майстрові слова створити багатий і різноманітний онімний простір. Аналіз досліджуваних одиниць доводить, що вживання онімів у тексті залежить передусім від змісту й тематики твору, що й зумовлює функціонування ономастичної лексики в тексті, організацію особливостей онімного простору, який притаманний тільки певному твору. Проаналізувавши твори Любка Дереша, ми дійшли таких висновків:

Літературна ономастика – це лінгвістична дисципліна, що вивчає власні імена в художніх творах. Одинцею ономастики є онім або власна назва – слово або словосполучення, які позначають індивідуальні об'єкти, індивідуалізують їх, вирізняють із класу однотипних. Значний унесок у розвиток теоретичних засад літературної ономастики або поетики оніма зробили Л. Белей, В. Калінкін, Ю. Карпенко, Е. Магазаник, В. Михайлов, В. Никонов, Т. Немировська, О. Фонякова та ін.

Аналіз наукових праць дослідників дав змогу визначити, що:

1) оніми – це невід'ємний елемент форми художнього твору, один із складників стилю письменника, засіб створення художнього образу. Вони надають тексту особливого колориту, мають яскраво виражене семантичне навантаження; у них виражений авторський задум;

2) оніми, на думку більшості науковців, володіють додатковим, конотативним значенням, що відбиває соціальні особливості, національно-культурну специфіку, тобто володіння лексичним фоном. Отже, вони мають лексичне значення;

3) у художньому тексті власні назви мають свої відмінності, що виявляються у виконуваних ними функціях: основних (номінативна,

ідеологічна, характеризуюча, художньо-образна, естетична. символічна, структурно-композиційна та ін.) і додаткових (характеристична, темпоральна, локальна, культурно-історична, емоційно-оцінна й соціально-оцінна, експресивна та ін.) та у поділі їх на власні і загальні;

4) власні назви формують змістове наповнення твору. Вибір їх залежить від ставлення автора до героя, соціального статусу його та ін. Відповідно до цього виділяємо власні назви, що повністю запозичені письменником без усякої зміни; оніми, у яких запозичено лише звукографічна оболонку; назви, створені автором;

5) залежно від кількості складників науковці поділяють оніми на одночленні, двочленні, тричленні і чотиричленні тощо.

Майстерність Любка Дереша як письменника все більше притягує увагу вчених-дослідників.

Аналізовані романи суттєво різняться сюжетом, тематикою та змістом, що вимагає від автора добору власних назв, ураховуючи їхні функції та структуру. Художній ономастикон творів складається з окремих класів і становить єдине ціле. Онімні назви беруть участь у формуванні номінації головних і другорядних персонажів, служать для утворення понятійних зв'язків.

Оніми, виявлені в аналізованих творах, – це переважно антропоніми й топоніми. Вони інформативні, поліфункційні, посідають чітке місце в онімній ієрархії творів Любка Дереша і становлять важливий елемент ідіостилю письменника та виявляють неповторну манеру ономастичного письма автора.

Дослідження онімної лексики у творах Любка Дереша виявило, що автор свідомо спирається на українську традицію іменування осіб. Він надає перевагу одно- та двочленним антропонімам (ім'я та прізвище; ім'я та по батькові); називає дійових осіб за прізвищами, іменами або прізвиськами, які подібні до прізвищ, що свідчить про знання митцем

реального антропонімікону України.

У своїх творах автор використовує як традиційні для української мови імена, запозичені із реального антропонімікону, так і власні – вигадані, що надає колориту художньому тексту.

Це власні імена реальних людей, історичних осіб, представників літератури та мистецтва, біблійних та міфічних персонажів, а також імена, відомі читачеві із української та зарубіжної літератури. Усі вони безпосередньо пов'язані із художнім текстом, виступають необхідними складником його і відіграють певну стилістичну роль.

Фонові літературні оніми, вживані у текстах, служать тлом для опису, конкретизації певної деталі, для додаткової характеристики головних героїв. Завдяки цим онімам Любко Дереш передає інформацію про інтелектуальний рівень персонажа, його вподобання, почуття, мислення, спосіб життя, риси зовнішності, вдачі, дух описуваної епохи.

Топонімний простір текстів характеризується широкою організацією. Топоніми, ужиті в текстах, складають систему, що визначена життєвим географічним досвідом письменника, часом написання твору, його темою та жанром й орієнтується на мовну специфіку топоніма. Уживані автором топоніми дають змогу звернути увагу на лінійний топонімічний малюнок творів, зумовлений переміщенням героїв з одного населеного пункту в інший; виявити закономірності у побудові ситуацій «персонаж – місце дії».

Позначаючи конкретне місце дії, літературні топоніми дають змогу переконатися в реальності того, що відбувається у творі, посилюючи ефект життєвості і правдивості зображуваних подій. При цьому актуалізується власний досвід читача, його знання географії.

Функції інших онімів, уживаних у текстах, підпорядковано меті якнайповніше передати авторський задум, подати образ, картину, подію у відповідних деталях.

Отже, аналіз творів Любка Дереша дає можливість визначити загальні риси літературних онімів, засоби їх вираження, функції в художньому тексті, особливості структури їх. Вдало дібрані власні назви надають образу завершеності, конкретності, характеризують його з різних боків і тому завжди цікаві для дослідників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакастова Т.В. Имя собственное в художественном тексте. *Русская ономастика* : сб. научн. труд. Одесса : ОГУ, 1984. С. 157-160.
2. Балакина Е.И. Введение в философию имени. М., 2002. 262 с.
3. Бахтин М.М. Дополнения и изменения к «Рабле». *Вопросы философии*. 1992. № 1. С. 134–165.
4. Белей Л.О. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії : монографія. Ужгород, 2002. 176 с.
5. Белецкий А.А. Лексикология и теория языкознания (ономастика). К., 1972. 216 с.
6. Бияк Н. Промовисті імена у художньому творі та перекладі. *Наукові записки*. Серія : Мовознавство / Тернопільський держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2000. Вип. 4 (2). 2000. С. 28–38.
7. Бондалетов В. Д. Русская ономастика : учеб. пособие : для студентов пед. ин-тов. М. : Просвещение, 1983. 224 с.
8. Ботвина Н.В. Стилистические функции антропонимов в русской советской сатире (на материале фамилий). *Исследования по лексикологии русского языка*. Киев, 1980. С.21–26.
9. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Словник української ономастичної термінології. Харків: Ранок-НТ, 2012. 256 с.
10. Бюлер К. Теория языка. Репрезентативная функция языка: пер. с нем. М.: Прогресс, 2000. 528 с.
11. Васильева С. П., Ворошилова Е. В. Литературная ономастика: учеб. пособие для студ. филол. спец. Красноярск: Красноярский гос. пед. ун-т им. В. П. Астафьева, 2009. 138 с.
12. Галич В.М. Естетична значущість фонетичної оболонки антропонімім (на матеріалі творчості Олеся Гончара) *Мозовзнавство*.

2001. №4. С. 61-65.

13. Галкина-Федорук, Е.М. Слово и понятие. М.: Учпедгиз, 1956. С. 53.

14. Гальперин И.С. Текст как объект лингвистического исследования. М.: Наука, 1985. – 137 с.

15. Генус-Тарновецька І. Назовництво у поетичному творі. Мюнхен; Вінніпег, 1966. 148 с.

16. Горбаневский М.В. Ономастика в художественной литературе: *Филологические этюды*. – М., 1988. 88 с.

17. Гриценко Т. Склад антропонімів історичних романів про Хмельниччину. *Система і структура східнослов'янських мов* : зб. наук. праць. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2000. С. 90–101.

18. Грищенко Л. Про антропоніми, топоніми та інші власні назви(на матеріалі прози Стельмаха). *Урок української*. 2003. № 3. С.23–28.

19. Денисюк В. В. Функціонування трилексемних антропонімійних формул в українських пам'ятках історіографічного жанру другої половини XVII – XVIII ст. *Система і структура східнослов'янських мов: Сучасні тенденції розвитку східнослов'янських мов* : зб. наук. праць. К. : Т-во «Знання» України, 2003. С. 90–95.

20. Есперсен О. Философия грамматики / Перев. с английского. М., 1958. 153 с.

21. Єфіменко І.В. Українські прізвищеві назви ХУІст. на *–енк(о)* (етимологічна інтерпретація) *Восточноукраинский лингвистический сборник* : сб. науч. трудов. Донецк: Донеччина, 2000. Вып. 6. С. 66–70.

22. Железняк І. М. Антропонім. *Українська мова* : енциклопедія. К. : Українська енциклопедія, 2000. С. 29–30.

23. Калинин В. М. Поэтика онима : монография. Донецк: Юго-Восток, 1999. 408 с.

24. Калінкін В.М. Функціонально-граматичні аспекти поетики

онімів. *Лінгвістичні студії* : зб. наук. праць. Донецьк : ДонДУ, 1999. Вип. 5. С. 187–191.

25. Карпенко М.В. Ономастика в художественной літературе. *Ономастика: Проблемы и методы* : сб. обзоров. М., 1978. С. 169–188.

26. Карпенко Ю. О. Літературна ономастика : зб. статей. Одеса: Астропринт, 2008. 328 с.

27. Карпенко Ю. О. Символічна функція власних назв у поезіях Т. Шевченка. *Літературна ономастика* : зб. статей. Одеса : Астропринт, 2008. С. 37–39.

28. Карпенко Ю. А. Специфика имени собственного в художественной литературе. *Літературна ономастика*: зб. статей. Одеса: Астропринт, 2008. С. 205–220.

29. Карпенко Ю.О. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження. *Записки з ономастики* : зб. наук. праць. Одеса : Астропринт, 2000. Вип. 4. С. 68–75.

30. Карпенко Ю.О., Мельник М.Р. Літературна ономастика Ліни Костенко : монографія. Одеса : Астропринт, 2004. 216 с.

31. Ковалик І.І. Словотвір особових імен в українській мові. *Територіальні діалекти власні назви*. К. : Наукова думка, 1965. С. 216–225.

32. Колесник Н.С. Ономастика художнього твору : методичні вказівки до спецкурсу. Чернівці : ЧНУ, 2001. 40 с.

33. Коржанова Ю.В., Можарова Т.М. Онімний простір поетичного тексту (на матеріалі поезії Бориса Олійника) URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/Vkdpu/2008_6_2/PDF_6_2008_ch2/78.

34. Критенко А.П. До теорії власних назв. *Ономастика*. К. : Наукова думка, 1966. С. 16–28.

35. Крупеньова Т.І. Ономастика драматичних творів Лесі Українки :

монографія. Одеса, 2001. 220 с.

36. Липихина Е. Л. Структура и функции поэтонимов в художественных текстах для детей (на материале произведений А. М. Волкова, Н. Н. Носова, С. Я. Маршака, К. И. Чуковского) : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Тюмень, 2003. 22 с.

37. Лосев А.Ф. Философия имени. Самое само: *Сочинения*. М., 1999.

38. Магазаник Э.Б., Ройзензон Л.И. Поэтическая ономастика и фонетическая экспрессия: к инструментовке собственных имен в русской художественной литературе *Вопросы ономастики*. Самарканд, 1971. С. 65–76.

39. Медвідь С.М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах. К., 2000. 36с.

40. Мельник Г. І. Міркування про теоретичні засади літературної ономастики. *Записки з ономастики* : зб. наук. праць. Одеса, 2008. Вип. 11. С.20–28. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/zzo/2008_11.pdf

41. Михайлов В. Н. О функциональной специфике собственных имен в художественном тексте. *Антология поэтонимологической мысли* / отв. ред. Е. С. Отин. Т. 1. Донецк : Юго-Восток, 2008. С. 93–95.

42. Мудрова М. В. Мовна гра як засіб поезики власних назв: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.15; Горлів. держ. пед. ін-т інозем. мов. Горлівка, 2008. 20 с. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2008/08mnpvvn.zip>

43. Немировская Т.В. Некоторые проблемы литературности ономастики. *Актуальные вопросы русской ономастики* : сб. научн. труд. К.: УМК ВО, 1988. С.112–116.

44. Никонов В.А. География фамилий. Москва : Наука, 1988. 190 с.

45. Німчук В.В. Українська ономастична термінологія. *Повідомл. Укр. ономастич. коміс.* К., 1966. Вип. 1. С. 24-43.

46. Новий тлумачний словник української мови : в 4 т. К. :

Аконіт, 2001. Т.1. 654 с.

47. Отин Е.С. Словарь коннотативных собственных имен. Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2004. 412с.

48. Пахомова С.М. Історія російської антропонімії : навч. посібник до спецкурсу. Ужгород, 2006. 78 с.

49. Полякова М.Я. Вопросы поэтики и художественной семантики. М., 1986.

50. Реммер С.А. Употребление хрононимов в тексте литературного произведения. *Восточноукраинский лингвистический сборник*: сб. науч. трудов. Донецк : Донеччина, 2000. Вып. 6. С. 188–195.

51. Реформатский В.В. Введение в языковедение. М : Наука. 1967. С.29–30.

52. Скрипник Л.Г., Здятківська Н.П. Власні імена людей. Словник-довідник. К. : Наукова думка, 1996. 335 с.

53. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 843 с.

54. Сисоєва Є. С. Оцінні антропоніми в англійській мові : монографія. Донецьк : ДонНУ, 2013. 231 с.

55. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. М.: Изд-во ЛКИ, 2007. изд. 2-е, испр. 368 с

56. Суперанская А.В. Словарь русских личных имён. М. : Изд-во Эксмо, 2005. 544 с.

57. Суперанская А. В., Сталтмане В. Э., Подольская Н. В. Теория и методика ономастических исследований / отв. ред. А. П. Непокупный. М.: Наука, 1986. 256 с.

58. Супрун В.И. Ономастическое поле русского языка и его художественно-исторический потенциал : монография. Волгоград: Перемена, 2000. 122с.

59. Сучасний тлумачний словник української мови: 65000 слів / За

заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. Харків: ВД «Школа», 2006. 1008 с.

60. Торчинський М. М. Українська ономастика : навч. посібник. К.: Міленіум, 2010. 238 С.

61. Трубачев О.Н. Русская ономастика и ономастика России. Словарь. М., 1994.

62. Тараненко О. На теми сучасної української ономастики. *Мовознавство*. 2007. № 1. С. 6–12.

63. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М. (співголова), Тараненко О.О. (співголова), Зяблюк М.П. та ін. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П.Бажана, 2004 С. 824

64. Фонякова О.И. Имя собственное в художественном тексте. Ленинград, 1990. 127 с.

65. Худаш Л.М. З історії української антропонімії. К., 1977. 235 с.

66. Хигир Б.Ю. Энциклопедия имен. М. : ФАИР-ПРЕСС, 2005. 528 с.

67. Чучка П.П. Прізвище Українська мова : Енциклопедія. К.: Українська енциклопедія, 2000. С. 494–495.

Художні тексти

68. Дереш Л. «Архе» , 2008.

69. Дереш Л. «Культ» 2006.

70. Дереш Л. «Намір» 2008.